ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 10, Sayı: 124, Ocak 2022, s. 317-338

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.54676>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
19.11.2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.01.2022

Sevilay ŞAVŞET
Orhangazi İlkokulu,
sevilayy_yavuz@hotmail.com
Orcid: 0000-0002-0919-3633

SORGULAMA TABANLI EKLEKTİK OKUL ÖNCESİ EĞİTİM ETKİNLİKLERİNİN ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Öz

Bu araştırma, sorgulamalı eğitim yaklaşımlarından, yapılandırmacı yaklaşım, İlk Yıllar Programı (PYP), Çocuklar İçin Felsefe (P4C) ve öyküleştirme yaklaşımlarından yararlanılarak oluşturulan eğitim etkinliklerinin, okul öncesi eğitim çocukları üzerindeki etkisinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Çalışma grubunu, İstanbul ilinde bulunan Orhangazi ilkokuluna devam eden toplam 30 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma ön test-eğitim- son test kontrol gruplu deneme modelindedir. Deney grubu öğrencilerine 5 hafta süresince sorgulama tabanlı eğitim etkinlikleri uygulanmıştır. Kontrol grubundakiler ise var olan eğitime devam etmişlerdir. Sorgulama tabanlı eğitim etkinliklerinin, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların sorgulama becerilerine etkisi, yüzdeler halinde gösterilerek analizler yapılmıştır. Araştırmaya katılan deney ve kontrol grubu öğrencilerinin kişisel bilgileri yer almış, ön test son test gruplarının yüzde, frekansları, değerlendirilmiştir. Deney ve kontrol gruplarına uygulanan ki kare testi sonucunda dört kavram arasında da anlamlılık belirlenmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre, sorgulama tabanlı eğitim etkinliklerine katılan öğrencilerin, bilişsel alan düzeyleri, katılmayanlara göre istatistiksel açıdan daha yüksek oranda bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Okul öncesi eğitim, sorgulamalı eğitim, PYP, P4C, öyküleştirme

EXAMINATION OF THE EFFECTS OF INQUIRY BASED ECLECTIC PRESCHOOL EDUCATIONAL ACTIVITIES

Abstract

This research was done to examine the effects of inquiry based approaches such as, Primary Years Programme, Philosophy For Children and storyline approach on pre-school children. The working group consist of who attend to Orhangazi primary school in Istanbul. These experiment group students were applied the inquiry based education activities during five weeks. The students in control group kept on the present education. The effects of inquiry based aducational activities on questioning skills of the children attending to pre-school education schools were analysed. The students personal informations who joined to research were located and the percent value and frequencies were evaluated. A significancy was determined also between these four notions at the end of the Chi-square test which was applies to both. According to the findings at the end of the analysis, the cognitive level of students was found highly who joined to the polling education activities rather than who didn't join.

Keywords: Pre-school education, inquiry based education, PYP, P4C, storyline

SORGULAMA TABANLI EKLEKTİK OKUL ÖNCESİ EĞİTİM ETKİNLİKLERİNİN ETKİSİNİN İNCELENMESİ

GİRİŞ

Okul öncesi dönem, insan hayatının diğer dönemlerine olan etkisi nedeniyle yaşamın en kritik dönemlerinden biridir. Bu nedenle okul öncesi eğitimin en iyi şekilde geçirilmesi önemlidir. Gerek çağa ayak uydurabilmek gerekse dünyadaki bilimsel gelişmeleri takip edebilmek adına, çocukların, daha çok sorguladıkları, eğitimde daha fazla aktif oldukları yaklaşımları denemek ve eğitim programımız içerisinde uygulamak büyük önem taşımaktadır. Nitekim günümüzde sorgulayan, problem çözebilen bireylerin, topluma olan katkısı yadsınamaz düzeydedir.

Günümüzde gerçekleşen hızlı değişim ve gelişimler; bir toplumun ilerlemesi için bilim ve teknolojiye gelişmeleri takip etmesi, sorgulaması, düşünme becerilerini geliştirmesi, uyum sağlaması ve daha önemlisi özgün ve orijinal yenilikler üretmesini gerekli kılmaktadır. İçinde yaşadığımız çağın değişimin en fazla ve en hızlı gerçekleştiği çağ olduğu gerçeğinden yola çıkarak, ekonomide, sosyal alanda, kültürel yaşamda, siyasal ve toplumsal düzende, teknolojik yapıda birçok yeni gelişmelerin yaşandığı gözlemlenmektedir. Nitekim Erdoğan'a (2004) göre; gelişmelerin hızı ve biçimi karşısında hiçbir kurumun durağan kalması ve eski yapısını koruması mümkün görünmemektedir. Hızlı bir değişim içinde bulunan dünyada da, gerçekleşen yenilik ve gelişmeleri fark eden, sorgulayan ve kavrayan, kendilerine düşen görevin farkında olan ve bu görevlerini bilinçli olarak yerine getiren bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Bunu sağlayacak yollardan biri de eğitimidir. Bu nedenlerle MEB ilkokulu bitiren öğrencilerin bilimsel akıl yürütme ile sosyal becerilerini aktif bir şekilde kullanabilen bireyler olarak yetiştirmelerini sağlamayı amaçladığını belirtmiştir (MEB, 2013).

Eğitim alanı uzun yıllar boyunca bilgi sunmaya dayalı klasik eğitim sistemi ile öğrencileri yetiştirmeye odaklanmışken değişen koşullar ve beklentiler doğrultusunda, daha modern yaklaşımlar ön plana çıkmış, bilginin kazandırılması değil bilgiye ulaşma yollarının öğretilmesi önem kazanmıştır. Bir başka ifade ile öğretme değil öğrenmeyi öğretme ön plana geçmiş ve ağırlıklı olarak önceki nesillerin yaptıklarını aktaran değil yeni bir şeyler yapabilme yeteneği olan insanların yetiştirilmesini sağlayan bir eğitim anlayışı önem kazanmıştır (Erdoğan, 2004). Etkili bir öğrenmenin gerçekleşmesi, yaratıcı ve eleştirel düşünmenin oluşması için buluş yolu, araştırma, soruşturma ve tam öğrenme stratejileri, güdümlü tartışma, örnek olay, gösterip yaptırma yöntemleri ile Sokratik sorgulama, küçük ve büyük grup tartışması, münazara, drama, deney, gözlem, beyin fırtınası, problem çözme gibi teknikler eğitim ortamında kullanılmalıdır. Özellikle yaş küçüldükçe eğitim ortamlarının daha da güven verici, keşfetmeyi sağlayıcı ve yaparak yaşayarak bilgiye ulaştıracak nitelikte olması önem kazanmaktadır. Ülkemizde, uzun yıllar boyunca öğretmen merkezli, geleneksel eğitimin yaygın olarak uygulandığı göze çarpmaktadır. Geleneksel anlayış öğrencileri hazırda alıştırır, ezbere yöneltir, merak duygusunu azaltır; sorgulamayan, dolayısıyla üretmeyen bireylerin yetişmesine neden olur, çünkü geleneksel eğitimde öğrenci edindiği bilgilerin gerçekliğini sorgulamaz, nedenini araştırılmaz. Oysa günümüz koşulları bilgiye ulaşan ve kullanan, edindiği bilgiyi sorgulayan insanların yetişmesini gerekli kılmaktadır (Gürses, 2010). Öğrenci merkezli yaklaşım, çocukların ilgi, yetenek, gereksinim ve beklentilerinin ön plana alındığı, tüm gelişim alanları ile yaratıcılıklarının uygun etkinliklerle desteklendiği, çocukları düşünmeye, problem çözmeye, yeni fikirler geliştirmeye ve denemeye teşvik eden, etkin öğrenmeyi temel alan çağdaş bir yaklaşımdır. Çocuk merkezli yaklaşım, eğitim programında yapılandırılmış etkinlikler yanında kendiliğinden gelişen etkinliklere de olanak tanır. Günlük programda, öğretmen de bir öğrenen olarak görülür (Preschool Criteria for a Preschool Program, 2000'den Akt., Kandır, Özbey ve İnal, 2010).

Yapılan birçok araştırma, mevcut öğretim programlarının, bireylerin gelişen ve değişen dünyaya ayak uydurabilmeleri için gerekli olan becerileri kazandırmada yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Bu araştırmalarda; merak eden, araştıran, sorgulayan, eleştiren ve üreten bireyleri yetiştirebilmek için yeni öğretim yaklaşımlarını temel alan öğretim yaklaşımlarının araştırılması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Pasif bir dinleyici olarak derse katılan öğrencinin motivasyonunu sağlamak, derse ilgisini çekmek, dikkatini uzun süre sağlamak oldukça zordur (Gürses, 2010). Son yıllarda ilköğretimden yükseköğretime tüm eğitim basamaklarındaki okullarda eğitimin niteliğini artırmak amacıyla öğretmen merkezli 'öğretme yaklaşımından, öğrenci merkezli' öğrenme yaklaşımına doğru bir eğilimin olduğu gözlenmektedir. 2011 yılı Ekim ayında Anadolu Üniversitesi'nde gerçekleşen, I. Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi'nde sunulan bilimsel araştırmalarda; öğrenci-merkezli öğrenmenin, geleneksel nitelik taşıyan öğretmen merkezli öğretmeye göre, birçok yönden daha etkili olduğu görüşü savunulmuştur. Bu görüşler arasında; öğrenci-merkezli öğrenmenin konuların derinlemesine öğrenilmesinde daha etkili olduğu, öğrenmede güdülenme düzeyini daha çok artırdığı, öğrenilen bilgilerin daha kalıcı olmasını sağladığı ve öğrencilerin derse karşı olumlu tutum geliştirmelerinde daha etkili olduğu yer almaktadır. Gelişim özellikleri ve bireysel farklılıkları önemseyen eğitim teorileri, eğitim sistemini etkileyen yeni model ve yaklaşımların oluşmasına neden olmuştur. Birbirinden farklı program önerileri bulunmasına karşın genel olarak hepsinin temel felsefesi, çocukların sorgulama ve problem çözme becerilerini kullanarak, var olan potansiyellerini en üst düzeyde

kullanmalarını sağlayacak bir alt yapı oluşturmaktır. Böylece onların hem sosyal yeterliliklerini geliştirmek hem de öğrenme isteklerini açığa çıkarmak mümkün olabilir (Şahin, 2010). Öğrenci merkezli eğitimin en öncelikli amacı; öğrenciye, kendi öğrenme türünü keşfetmeyi ve profilini tanımayı böylece öğrenmeyi öğretmek olmalıdır (Vural, 2005). Öğrenmenin etkililiğini artırabilmek için de eğitim, öğretim, müfredat programları ya da öğretim yöntem ve tekniklerinden önce öğrenmenin kendisi ile yola çıkılmalı ve diğer kavramlar bunun üzerine yapılandırılmalıdır (Vural, 2005).

Davranışçı yaklaşıma göre düzenlenen müfredat programlarına yapılan eleştiriler sonucunda yapılandırmacı eğitim anlayışını temel alan müfredat programları geliştirilmiş ve ülkemizde ilk kez 2004-2005 öğretim yılından itibaren ilköğretimin birinci kademesinde uygulanmaya başlanmıştır. Yapılandırmacı yaklaşım, ilerlemeci eğitim felsefesine dayanmaktadır. Bu yaklaşımın savunucuları, öğretmeni; öğrenmeyi kolaylaştıran, ilerlemeci eğitim felsefesinin ‘yaparak-yaşayarak öğrenme’ ilkesini hatırlatan, öğrencilerin öğrenmeleri hakkında dönüt veren, öğrenmenin etkin bir süreç içinde olmasını sağlayan kişi olarak tanımlarlar (Savaş, 2007).

Türkiye’de 2013 yılında güncellenen Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programı (OÖEP) çağdaş program geliştirme, gelişim ve öğrenme kuramlarıyla toplumun değişen eğitim gereksinimleri doğrultusunda, farklı ülkelerdeki okul öncesi eğitim uygulamaları analiz edilerek, çeşitli program yaklaşım ve modelleri incelenerek, geliştirilmiş bir programdır. Güncellenen Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programının (OÖEP) temel ilkeleri ve özellikleri incelendiğinde, çocuk merkezli yaklaşımın ön planda tutulduğu görülmektedir. Programda, problem çözme, iletişim, akıl yürütme, ilişkilendirme, karar verme, sorumluluk alma gibi pek çok becerinin öğrenme ortamları ve eğitim süreci aracılığıyla, oyun merkezli etkinliklerle, çocukların etkin katılımı ve bilgiyi kendilerinin yapılandırması yoluyla çocuk tarafından kazanılması gerektiği vurgulanmaktadır (MEB, 2013). Ayrıca, Programın temel ilkeleri ve özellikleri incelendiğinde, çocuk merkezli yaklaşımın temel özellikleri ile örtüştüğü görülmektedir. Bu program, çocukların ilgi, gereksinim ve beklentilerinin ön plana alınması, çocuğun kendi ilgi, yetenek ve yeterliliklerinin farkına varması için ona olabildiğince farklı etkinlikler ve öğrenme yaşantılarının sunulmasını gerektirmektedir. Öğretmenin de bir öğrenen olarak görüldüğü çocuk merkezli yaklaşımlarda, çocuk kendi öğrenmesinden sorumludur ve ona sunulan özel çevre olanaklarıyla bilgiyi kendisi yapılandırır. Keşfederek öğrenme önceliklidir. Keşfederek öğrenmede çocuğun öğrenme sürecine etkin katılımı, öğrendiklerini farklı durumlara transfer etmesi ve yeni durumlarda kullanması önemlidir. Program çocuğun çevresinde olanları fark etmesini, merak ettiği konulara ilişkin sorular sormasını, araştırmasını, keşfetmesini ve oynayarak öğrenmesini teşvik eder. Böylece ezbere dayalı öğrenme yerine anlamlı öğrenme gerçekleşmiş olur (Meb,2013). Erken yaşlardan başlayarak çocuğun tüm eğitim aşamalarında böyle bir yaklaşımın benimsenmesi; karar verebilen, kararlarının sonucuna katlanabilen, kişisel ve toplumsal problemleri farklı şekillerde çözebilen, sorumluluk sahibi bireylerin yetişmesinde önemli katkı sağlayabilir (Oktay, 2005). Ancak programın uygulamadaki başarısı okul öncesi eğitim öğretmenlerinin bilgi ve becerileri yanında çocuk merkezli yaklaşımı benimseme durumlarına göre değişebilir. Bu nedenle öğretmenler için çocuk merkezli uygulama örnekleri oluşturulması bu uygulamaları gerçekleştirmelerinde destekleyici olabilir.

OECD’nin geliştirdiği Eğitim Değerlendirme Raporu ülkemizdeki “düşünme eğitimi” hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. Yirmi birinci yüzyılda eğitimin önceliği düşünme

becerilerini geliştirmek olarak belirlenmiştir. Bu amaçla Türkiye’de eğitim programları yeniden düzenlenmiş, öğrenen merkezli yeni yaklaşım ve yöntemler gündeme gelmiştir. Eğitim sisteminde üst düzey düşünme becerilerini kazandırmak için farklı arayışlar sürerken öğrencilerin düşünme becerilerinin düzeyini gösteren geniş ölçekli araştırmalar da yürütülmektedir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı’nın (OECD) geliştirdiği ve çıktılarını değerlendirdiği Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) bu çalışmalardan biridir. 2012 yılında uygulanan PISA, Türkiye dâhil olmak üzere 65 ülkenin temel fen, matematik ve okuma becerilerini ölçmenin yanında eleştirel düşünme, muhakeme etme, sentez yapma, analitik düşünme gibi üst düzey düşünme becerilerini de ölçmektedir. Türkiye’de 7. ve 12. sınıf arasındaki öğrencilere uygulanan bu sınav 1. düzeyin altından 6’ya kadar güçlük düzeylerine sahiptir. En karmaşık ve zor soruları çözebilen öğrenciler 6. düzeyde yer almaktadır. PISA 2012’nin sonuçlarına bakıldığında Türkiye’deki öğrencilerin 2. düzey ve altında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu gruptaki öğrenciler, doğrudan çıkarım yapmak dışında bir beceriye gerek olmayan soruları cevaplayabilir, formülleri, işlem yollarını kullanabilirler (İlhan Tunç, 2017).

Çocukların erken yaşlarda sorgulamaya başlamaları, düşünme eylemi ile ilişkilendirilerek açıklanabilmektedir. Çağdaş eğitim sistemlerinin en önemli amacı, çocukların bu özelliğini destekleyerek, düşünen, kendi kendine öğrenebilen, öğrendiğini uygulayabilen ve transfer edebilen bireyler yetiştirmektir (Mutlu ve Aktan, 2011). Bu bağlamda dünyada okul öncesi eğitim alanında uygulanmakta olan çocuk merkezli birçok eğitim modeli bulunmaktadır. Çocuğu merkeze alarak, düşünen, sorgulayabilen ve analiz yapabilen bireyler yetiştirebilmenin amaçlandığı bu yaklaşımların son zamanlarda hızla geliştiği ve yaygınlaştığı görülmektedir. Bu programların çoğunun sorgulama becerilerini ön planda tuttuğu görülmektedir. Aşağıda bu programlardan öne çıkan; Çocuklar için Felsefe (Philosophy For Children- P4C), İlk Yıllar Programı (Primary Years Programme- PYP) ve Öyküleştirme (Storyline) yaklaşımları ve programlarından genel olarak bahsedilecektir.

P4C, Çocuklar için Felsefe Eğitim Programı

Almanca Kinderphilosophie veya Philosophie für Kinder, ingilizce Philosophy for Children olarak geçen terim; çocuk ve felsefe kelimelerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Bu kavram Türkçe’ye çocuk felsefesi veya çocuklar için felsefe olarak çevrilebilmektedir. Bu kavram dört değişik anlamda kullanılmaktadır (Karakaya, 2006). 1960’ların ortasında Vietnam Savaşı kızıştığında, savaşın ahlakı üzerinde tartışmalar artmıştır. New York- Colombia Üniversitesi’nde tam zamanlı bir profesör olarak çalışan Matthew Lipman, eğitimli insanların tartışma niteliğinin kalitesinden endişelenerek; mantığın öğretilmesi gerekliliği savunmuş ve bu eğitimin okullarda başlamak zorunda olduğu görüşünü savunmuştur (Robinson, 1995). Matthew Lipman, 1960’lı yılların sonlarında, lisans öğrencilerinin muhakeme ve yargılama açısından eksikliklerini fark etmiş ve bu konuda çalışmalar yürütmüştür. Tüm çabalarına rağmen bu öğrencilerin düşünmelerinde dikkate değer bir düzelme göremeyen Lipman, bir düzelme sağlamak için bu yaş grubunda geç kalındığını ifade etmiştir (Lipman, 2003).

Matthew Lipman ve Ann Sharp; 1970’li yıllarda ‘Çocuklar için Felsefe’(Philosophy for children- P4C) olarak adlandırdıkları ve çocukları felsefe yapmaya yönlendirecek bir program geliştirmişlerdir. Bu programı geliştirirken sistematik sorgulama ve tartışmaya dayalı Sokrates Yöntemi’nden yararlanmışlardır (Marashi,2008). Sokratik Sorgulama Yöntemi’nde; başlangıçta kişinin konu ile ilgili hiçbir şey bilmediği varsayımından yola çıkılmakta, belli bir konu ile ilgili

bir tartışma başlatılarak adım adım sebep-sonuç ilişkileri kurularak geliştirilmekte ve tartışmanın sonucunda bir yargıya varılmaktadır (Stanley ve Bowkett, 2004). Program, 1990'lı yıllarda Alman bir felsefeci ve eğitimci olan Karin Murris'in ilgisini çekmiş ve Murris, Lipman'la birlikte çalışmaya başlamıştır (Stanley ve Bowkett, 2004). Murris küçük çocuklarla daha kolay felsefe uygulamaları yapılmasını sağlayacak nitelikte hikaye kitapları geliştirmiş, küçük çocuklarla çeşitli felsefe uygulamaları yapmış ve felsefenin okul öncesi dönem çocukları için uygulanabilir hale gelmesine önemli katkılarda bulunmuştur (Stanley ve Bowkett, 2004). Çocuklar için Felsefe Eğitim Programı, John Dewey ve Lev Vygotsky'nin ezbere değil düşünmeye dayanan eğitim düşünceleri üzerine inşa edilmiştir (Lipman, 2003). Çocuklar bir malzemeyi inceleyip analiz etmeden, sadece kendilerine anlatılması yoluyla öğrenemezler. Öğrenmenin, çocukların duyuları yoluyla algıladıkları dünyayı beyinlerinde işlemesi analiz etmesi olarak ortaya konulduğunda, okulda ne öğrendiklerini düşünmek gerekir. Ezberlemek göreceli olarak düşük seviyede bir düşünme etkinliğidir. Çocukların kavram oluşturma, yargılama, muhakeme etme gibi yetenekleri geliştirilmelidir (Okur, 2008). Çocuklar için Felsefe yaklaşımı günümüzde eğitimsel açıdan güçlü bir yaklaşım olarak kabul edilmekte ve her geçen gün popüleritesi artmaktadır (Marashi, 2008). Lipman; çocukların doğasından gelen merak ve keşfetme arzusunun, felsefe ile harmanlandığında, çocukların gelecekte daha esnek ve etkin düşünebilen yetişkinlere dönüşeceğine inanmaktadır (Marashi, 2008).

Çocuklar için felsefe alanında yaptığı çalışmalarla öne çıkan Direk'e göre (2008) çocuklar için felsefe uygun bir metinden, bir öyküden, bir gazete haberinden ya da günlük yaşam deneyimlerinden hareket ederek çocukların diyalog kurmaları ve tartışmaları yoluyla kavramları inşa etmesi, okuduklarıyla kendi deneyimlerini birleştirerek değerlendirmeler yapmasıdır. Çocuklara felsefe yöntemi uygulanmasının en büyük destekçilerinden biri Matthews Lipman'dır. Lipman, çocukların "niçin? , neden?" diye sorular sormaya başladıkları andan itibaren felsefi düşüncenin başladığını ve bunun zamanla geliştiğini vurgulamaktadır (Philgren, 2008). Çocuklar çok küçük yaşlarda olsalar da, felsefi kavramları anlayabilmekte ve felsefi sorulara yanıt verebilmektedirler. "Mutluluk nedir?" sorusuna, üç buçuk yaşındaki bir çocuğun "yalnız kalmamak" olarak verdiği yanıt bu duruma örnek oluşturabilir. Çocuklar güzel olandan zevk almakta, kendilerine haksızlık yapıldığını düşündüklerinde direnmektedirler (adalet kavramı), iyi ve kötü ile ilgili yargılarda bulunmaktadırlar (Gregory, 2008). Problem çözme sürecinde, problemi tanımlamak, yorumlamak, problemi çözmek için farklı yöntemlere başvurmak, önerilen alternatif yöntemler hakkında derinlemesine düşünmek, çözümleri doğrulamak, sonuca varmak ile sonsuzluk, teorem, aksiyom gibi kavramlar hakkında tartışmak, günlük deneyimlerle matematiğin ilişkisini kurmak çocuklar için felsefe ile gerçekleşebilir (Kennedy'den aktaran Akkocaoğlu Çayır, 2015). P4C yaklaşımı eleştirel düşünme becerisine olan etkisinin incelendiği birçok ulusal ve uluslararası çalışmada çocukların eleştirel ve yaratıcı düşünme süreçlerini geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Eleştirel düşünme (critical thinking) analiz edici ve değerlendirci bir düşünme şeklidir, kavramları açıklamaya, varsayımları sorgulamaya ve hipotez kurmaya, argüman geliştirmeye ve çıkarım yapmaya yarar. Eleştirel düşünmeye tartışma mantığı da denilmektedir. Yaratıcı düşünme ise yeni nesne, kavram ve fikirlerin meydana gelmesini sağlayan bir düşünme şeklidir. Eleştirel düşünme yaratıcı düşünmeyi destekleyen bir düşünme şeklidir. Eleştirel düşünmeyle mantık ve sağduyu kullanarak bir yargıya varılabilirken, yaratıcı düşünmede yeni fikirler üretilir (Boyacı, Gülenç ve Karadağ, 2018). Bu özellikleriyle P4C yaklaşımı eğitimsel olarak güçlü bir yaklaşım olarak

kabul görmekte, önemi ülkemizde ve dünyada giderek artmakta, program hâlihazırda 24 dile çevrilmiş ve 63 ülkede uygulanmaktadır (Gardner, 2019).

IB PYP Programı

Uluslararası Bakalorya Organizasyonu'nun İlköğretim Yılları Programıdır. Bu program; IBO olarak adlandırılan Uluslararası Bakalorya Organizasyonu'nun kültürler arası anlayış ve saygı yoluyla daha iyi, daha barışçıl bir dünya yaratılmasına yardımcı olan sorgulayan, bilgili ve duyarlı genç insanların gelişimini hedeflemek misyonuna bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Bu misyonu gerçekleştirebilmek için IBO; okullar, hükümetler ve uluslararası kuruluşlar ile çalışarak, uluslararası eğitimi esas alarak, öğrencinin gelişimini çok yönlü değerlendiren ve potansiyelini en iyi şekilde kullanmasına fırsat veren programlar geliştirir. Bu programlar; dünyanın her yerinde öğrencileri diğer insanların farklılıklarına rağmen haklı olabileceklerini anlayan aktif, sevgi dolu ve yaşam boyu öğrenen bireyler olmaya teşvik eder (www. Ibo. Org., International Baccalaureate Organization).

IB-PYP (İlk Yıllar Programı), 3-12 yaş grubundaki öğrencilerin akademik, sosyal, fiziksel, duygusal ve kültürel açılardan gelişmesini amaçlamaktadır. PYP, öğrencilerin neler öğrenmesi gerektiği, eğitim yöntemleri ve değerlendirme stratejileri hakkında yol gösteren uluslararası bir müfredat modelini temel alan bir eğitim ve öğretim yaklaşımıdır. PYP felsefesinin merkezinde sorgulamanın yapılandırılması vardır (Aydın, 2012).

Kitsantas ve Miller, (2015) Amerika Birleşik Devletleri'nde üç ayrı okulda yaptıkları çalışmada PYP programı ile öğrencilerin matematik, öz-yeterlilik ve özdenetim yetenekleri üzerine etkisini araştırmışlardır. Çalışmalarının sonucunda; çocukların hedef belirleme, izleme ve işbirlikli öğrenmeyi alanlarında desteklendiklerini, öz-denetim uygulamalarında da ilerleme kaydettiklerini ortaya çıkarmışlardır. Ayrıca, stratejik düşünme ve matematiksel problem çözme ortalaması düşük olan öğrencilerin de, ilerleme olasılıklarında artış olduğunu bulmuşlardır.

Küreselleşen dünyada farklı milletlerin, kültürlerin, dillerin ve dinlerin bir araya gelmesi ve bu durumun insanoğlunun temel gereksinimlerinden biri olan eğitimi de etkilemesi, eğitim yaklaşımlarının oluşturulmasında farklı arayışlara neden olmuştur. Eğitimde uluslararası standartlaşmaya gereksinim duyulması, bu arayışın sonuçlarındandır (Coşkun, 2016). Uluslararası Bakalorya (IB-International Baccalaureate) Programı tüm bu gereksinimlere cevap verebilecek, dünyadaki uygulamaları oldukça yaygın ve etkili programlardan biridir. Bu programın amacı, araştıran, sorgulayan, eleştirel düşünen, problem çözebilen, saygı ve sevgi çerçevesinde uluslararası barışı savunan bireyler yetiştirmektir (IBO, 2014). Öğrencilerin yalnızca akademik gelişimine değil, aynı zamanda sosyal ve duygusal gelişimlerine odaklanan, onları kendi öğrenmeleri için teşvik eden, dünyayı anlamaları, evrensel değerlerle örtüşen kişisel değerler ve uluslararası bilinç geliştirmelerini sağlamayı amaçlayan IBPYP, öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrendikleri, sorgulayıp anlamlandırdıkları bir anlayışla eğitim sunmaktadır (IBO, 2012). Ülkemizde de yaygınlaşmakta olan IB dünya okullarının müfredatı, çocukların gelişimsel özelliklerini, bireysel farklılıklarını da dikkate alarak Türkiye'deki okul öncesi eğitim programıyla da örtüşmekte (MEB, 2013), aynı zamanda uluslararası standartlara uygun şekilde, sorgulama yapma, dönüşümlü düşünme, çok kültürlülük ve çok dilliliğin önemine vurgu yapmaktadır. IB İlk Yıllar Programı (PYP), 3 ila 12 yaş arasındaki öğrenciler içindir ve çocukların hem sınıfta hem de dış dünyada araştıran, sorgulayan bireyler olarak gelişmelerine odaklanır. PYP, ulusal ve yerel müfredatların çoğunun gerekliliklerine uyum sağlayacak şekilde disiplinler ötesidir ve esnektir, öğrencilerin IB Orta Yıllar Programı'na en iyi şekilde

hazırlanabilmelerini sağlar. Öğrenciler kendileri adına düşünmeyi ve öğrenme sürecini yönetmeyi öğrenirler .(IBO, İlk Yıllar Programı, International baccalaurate “Daha İyi Bir Dünya Eğitimi İçin” IBO 2015. IBAEM. 2015.)

Öyküleştirme

Öyküleştirme yöntemini diğerlerinden ayıran temel öge, öğrencilerin mevcut bilgilerinin farkında olmasıdır. Bu nedenle, anahtar nitelikte sorular aracılığıyla, öğrenciler çalışılan konuya ilişkin kendi yöntemlerini oluşturmaya, araştırma yapmadan ve gerçek kanıtları değerlendirmeden önce hipotezler kurmaya teşvik edilmektedir. Anahtar sorular sorularak öğrencinin cevaplarına göre öykünün iskeleti oluşturulmaktadır. Böylelikle öğrencilerin yaratıcılıkları da gelişmektedir. Ayrıca görselliğin, kalıcılığa etkisi göz önüne alınarak, çeşitli resim tekniklerinden yararlanılmaktadır. Öyküleştirme için gerekli olan elemanlar; sahne, karakter ve olaylar mantıklı bir yapı içerisinde sunulmaktadır. Öyküde öğretmen öğrenciyi belli amaçlar doğrultusunda yönlendirir, öğrenci ise kendi öyküsünü oluşturarak sonuca gider (Coşkun, 2013). Öyküleştirme tekniği öğrencilerin aktif olmalarını, yaparak yaşayarak ve etkileşimli bir şekilde öğrenmelerini sağlamada etkili bir araçtır. Burada öğrencilerin herhangi bir konuyu, düşünceyi veya sorunu detaylarıyla algılayıp, betimlemeleri, sorgulamaları ve çözüme ulaştırmaları gerekmektedir. Bunun için de öğrencilerin önceden sahip oldukları bilgi, beceri ve deneyimlerini yeni alanlara uyarlayarak, yeni bilgi, beceri ve deneyimler inşa etmeleri beklenmektedir (Yakut, 2014). Kavramsal bilgiler ışığında, sorgulamaya dayalı eğitimin çocukları merkeze alarak, çocukların araştırma - inceleme yapma fırsatı bulmalarını ve eğitime aktif olarak katılmalarını sağladığı görülmektedir. Bu doğrultuda çocukların gelişimlerinin çok yönlü olarak desteklendiği okul öncesi eğitim döneminde sorgulama tabanlı eğitimin uygulanılmasının daha fazla önem kazandığı düşünülmektedir.

Araştırmanın Önemi

Dünyada okul öncesi eğitim alanında uygulanmakta olan çocuk merkezli birçok eğitim modeli bulunmaktadır. Bu uygulamalar arasında yer alan; İlk Yıllar Programı (Primary Years Programme- PYP), Çocuklar için Felsefe (Philosophy For Children- P4C) ve Öyküleştirme (Storyline) bu araştırmadaki eklektik uygulamalar için alt yapıyı oluşturmuştur. Tüm bu uygulamalar dünyada uzun yıllardır uygulanan ve çocukların gelişimleri açısından önemli etkiler oluşturan uygulamalardır. Bu uygulamaların ülkemiz koşulları ve var olan OÖEP’nda yer alan kazanım ve göstergelere göre uygun kısımlarının alınması ve programa adapte edilmesi ile eklektik yaklaşım gerçekleştirilebilir.

Sorgulama tabanlı eğitim, öğrencilere araştırma yapmayı, bilimsel düşünme becerileri kazandırmayı ve bu düşüncelerini sınıfta akranları ile temasta bulunarak paylaşımlarını sağlar. Sorgulama programı çocuklarda var olan potansiyeli en üst düzeyde kullanmalarını sağlayarak bir alt yapı oluşturmaktadır. Çocuğu merkeze alan eğitim etkinliklerini kapsayan sorgulama programlarının, çocukların gelişimleri üzerinde önemli rol oynadığını gösteren araştırmalar bulunmaktadır. (Hofstein ve Lunetta, 2004; Aktamış ve Ergin 2007). Ayrıca, kişiler arası problem çözme, sorgulama, dil ve matematik becerilerinde de çocuk merkezli yaklaşımlarla eğitim alan çocukların daha başarılı oldukları bilinmektedir. (Aktamış ve Ergin 2007). Eklektik sorgulama tabanlı eğitim ise; sorgulamaya dayalı çeşitli eğitim yaklaşımlarını bir araya getirerek oluşturulmuş eğitim sistemidir.

Bu araştırmanın amacı, okul öncesi eğitim programında yer alan sağlıkla ilgili kavramları kazandırırken eklektik bir yaklaşımla çocukların sorgulama becerilerini destekleyecek şekilde hazırlanan etkinliklerin etkililiğini ortaya koymak ve çocukların sorgulama becerilerindeki gelişimlerini desteklemektir.

Problem Durumu

Çağdaş eğitim yöntemlerinin sürece katılmasının gerekliliğinden yola çıkılarak bu araştırmada aşağıda yer alan temel probleme yanıt aranmıştır:

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı anasınıfı ve bağımsız anaokullarında 60-72 aylık çocuklar için uygulanan, okul öncesi eğitim programının içeriğinde yer alan kavramların kazandırılmasında eklektik sorgulama tabanlı eğitim etkinliklerinin etkisi nedir?

Alt Problemler

Kavram kazanımında eklektik sorgulama tabanlı eğitim etkinlikleri uygulanan deney grubuyla, kontrol grubu arasında farklılık ne düzeydedir?

Araştırmanın Modeli

Okul öncesi dönemde, sorgulama tabanlı eklektik program ile çocukların sorgulama becerilerinin geliştirilmesi amacıyla yapılan bu araştırmada nitel araştırma tekniği kullanılmıştır. Araştırma, nitel araştırma desenlerinden biri olan “durum çalışması” deseni kapsamında yürütülmüştür. Model olarak “Ön test – Son test Kontrol Gruplu Model” seçilmiştir.

Örneklem

Araştırmanın örneklemini, İstanbul ili Maltepe ilçesindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Orhangazi İlkokulu anasınıflarında eğitim gören, zihinsel ve fiziksel herhangi bir engeli bulunmayan 30 öğrenci oluşturmuştur.

Ölçme Araçları, Veri Toplama Aracı

Sorgulama tabanlı program kapsamında uygulanan plan örneklerinin etkisinin incelenmesi amacıyla yapılan nitel çalışma doğrultusunda, OÖEP'da yer alan sağlık kavramı başlığı altında diş sağlığı, hastalanma, obezite ve temizlik kavramları ele alınmıştır. Daha sonra diş sağlığı, hastalanma, obezite ve temizlik kavramlarına ait 4 adet görsel kart hazırlanmıştır. Ön test ve son test çalışmalarında, hazırlanan görsel kartlar öğrencilere gösterilerek ‘sence neden böyle olmuş?’ sorusu çocuklara sorulmuş verdikleri cevaplar ön test ve son test tablolarına yazılmıştır. Öğrencilerin vermiş oldukları cevaplar, uygulama etkinliklerinin içerisinde yer alan, Bloom Taksonomisine uygun olarak basamaklandırılmış, bilişsel alan kazanımlarına göre değerlendirilmiştir.

Eğitim Programı

Araştırmada kullanılacak “sorgulama temelli eğitim etkinlikleri”, 2013 Okul Öncesi Eğitim Programında yer alan kazanımlar doğrultusunda sağlık kavramı ele alınarak Bloom Taksonomisi'ne göre hazırlanmıştır. Hazırlık aşamasında ilk olarak öğretmenin uygulayacağı sınıf içi etkinlikler planlanmış, bu etkinlikleri destekleyici olarak da ailelerin evde çocuklarıyla birlikte gerçekleştirecekleri aile katılımı etkinlikleri planlanmıştır. Evde çocuk ve ailenin gerçekleştireceği etkinlikler, “sırt çantası etkinlikleri” olarak tasarlanmış ve haftalık olarak sırt

çantalarıyla evlere gönderilmiştir. Toplam uygulama takvimi 5 hafta, 20 uygulama etkinliği olarak planlanmıştır. Öğrencilerin verilecek olan sağlık kavramına ait temel alt bilgilere sahip olmaları ve ele alınacak kavramlara zemin oluşturması açısından ilk hafta ‘Dış Görünüşüm’ adlı uygulama etkinlikleri planlanmıştır. Bu ilk haftada uygulanan etkinlikler ve çalışmalar, araştırma sonunda ölçülecek kavramlara ait herhangi bir kazanım bulundurmadiğundan, değerlendirme kısmında ele alınmamıştır. Sonraki 4 hafta boyunca deney grubuna, haftada 4 gün ve her gün için ortalama 120 dakika süre ile uygulanacak olan 16 uygulama etkinliği planlanmıştır. Etkinlikler sınıf ortamında çocuklarla beraber uygulandıktan sonra, o haftaya ait sağlık kavramı hafta içi ve hafta sonu sırt çantası etkinlikleri ile aile katılımını sağlamak amacıyla eve gönderilmiş, sırt çantası proje çalışması uygulanmıştır. Sırt Çantası Etkinlikleri; sınıfta uygulanan etkinliklerin sürekliliğini ve okul-aile iş birliğini sağlamak amacıyla uygulanan aile katılım etkinliğidir. Her günün sonunda çocukların sırt çantalarına o gün sınıfta uygulanan etkinlik ile ilgili okuma parçaları ve materyaller konularak eve gönderilmiş, çocuğun okulda öğrenmiş olduğu bilgiyi sırt çantalarında bulunan etkinliklerle ailesiyle beraber evde de uygulama yaparak devam ettirmesi teşvik edilmiştir.

Kontrol grubuna ise seçilmiş kavramlar, okul öncesi eğitim günlük planlarında yer alan etkinlikler ile kazandırılmış, bunların dışında hiçbir özel etkinlik uygulanmamıştır. Belirlenen 5 haftalık süre içerisinde Okul Öncesi Eğitim Programı’nda yer alan sağlık kavramıyla ilgili kazanımları, kontrol grubu olağan etkinliklerle, deney grubu ise sorgulamaya dayalı eğitim etkinlikleriyle paralel olarak uygulamışlardır. Son test alındıktan 5 hafta sonra görsel kartlar öğrencilere tekrar gösterilerek kalıcılık testi uygulanmıştır.

Verilerin Toplanması

Uzman görüşleri doğrultusunda 8 adet resimli kart hazırlanmıştır. Her bir kartta diş sağlığı, hastalanma, temizlik ve sağlıksız beslenme alanlarına ilişkin durumlar siyah beyaz olarak karikatürize edilmiş resimlerle betimlenmiştir. Hazırlanan görsel kartlar öğrencilere gösterilerek ön test tabloları oluşturulmuştur. Daha sonra araştırmada kullanılacak “sorgulama temelli eğitim etkinlikleri”, deney grubuna haftada 4 gün ve her gün için ortalama 120 dakika süre ile toplam 5 haftada 20 etkinlik olarak uygulanmıştır. Uygulama Etkinliklerinin bitiminde hazırlanmış olan görsel kartlar öğrencilere tekrar gösterilerek son test tabloları oluşturulmuştur. 5 hafta sonra ise görsel kartlar öğrencilere tekrar gösterilerek kalıcılık testi cevapları alınmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma doğrultusunda hazırlanan resimli kartlardan elde edilen ham veriler “içerik analizi tekniği” kullanılarak analiz edilip, yorumlanmıştır. Ham verilerden elde edilen bulgular Bloom Taksonomisi’nde yer alan bilişsel alan basamaklarına göre değerlendirilmiştir. Veriler SPSS 18 programına girilmiş ve veri analizi ki-kare yöntemi ile yapılmıştır. P değeri 0.05’den küçük çıktığında gruplar arasındaki farklılık anlamlı kabul edilmiştir.

Bloom'un Öğrenme Hiyerarşisi

Tablo 1.1.

Bloom Taksonomisi

Basamaklar	Özellikler	Örnek
Bilgi	Bilme, tanıma, hatırlama, ezbere söyleme.	Bilimsel yöntemin tanımını söyleme.
Kavrama	Bilgiyi kendine mal etme, kestirme, özümseme, çevirme, başka örneklerle uyarlama.	Bilimsel yöntemin önemini açıklayabilme.
Uygulama (yansıtma)	Yeni problemi çözme, çözüme ulaştırma, işlem yapma, hesap yapma, duruma uyarlama.	Bilimsel yöntemi kullanarak ödev hazırlayabilme.

Analiz	Bütünü parçaya ayırma, ilişkileri bulma, tahlil etme, benzerlik ve farklılıkları ortaya koyma.	Bilimsel yöntemin, diğer yöntemlerden farkını ortaya koyabilme.
Sentez	Belirli kurallara göre, öğeleri birleştirme, yeni bir bütün oluşturma, özgün fikir geliştirme, kendine özgü bir şeyler üretme.	Bilimsel yöntemle ilgili yeni bir yaklaşım geliştirebilme.
Değerlendirme	İç ve dış ölçüte göre eleştirme, yargılama, taktir etme, sonuç çıkarma, özetleme.	Yapılan bilimsel araştırmalardaki bilimsel yöntem hatalarını eleştirebilme.

Araştırmada öğrencilerle yapılan çalışmada elde edilen verilerin değerleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 1.2.

Çocukların Değerlendirilmesinde Kullanılan Puan Aralıkları

Verilen Ağırlık	Seçenekler	Değer
Bilgi basamağı	Temel düzeyde bilgiye sahip	1 puan
Kavrama basamağı	Bilgiyi kavramış olan	2 puan
Uygulama basamağı	Bilgiyi uygulamaya dönebilen	3 puan
Analiz, sentez, değerlendirme	Bilgiyi her koşulda kendine göre farklılaştırarak ve eklemeler yaparak uygulayan – ileri düzey	4 puan

Buna göre; (4) ileri Düzey, (3) Bilgiyi Uygulamaya Dönebilen, (2) Bilgiyi kavramış olan, (1) Temel düzeyde bilgiye sahip şeklinde bir ölçek kullanılmıştır. Ölçek basamakları tablolarda, ileri Düzey (i.D), Bilgiyi Uygulamaya Dönebilen (U.D), Bilgiyi kavramış olan (K.D), Temel düzeyde bilgiye sahip (T.D) şeklinde kısaltılmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Deney ve kontrol grubu çocuklarının ön test ve son test puanlarının, sorgulama tabanlı eklektik okul öncesi eğitim etkinlikleri ile farklılaşıp farklılaşmadığı t testi ve ki-kare testi ile incelenmiştir.

Tablo 2.1.

Deney Grubunun Ön Test ve Son Test Puanlarının Frekans ve Yüzdelere Göre Dağılımı

Deney Grubu	Öntest								Sontest							
	T.D		K.D.		U.D.		İ.D.		T.D		K.D.		U.D.		İ.D.	
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%
Diş Sağlığı	11	73,3	4	26,7	0	0,0	0	0,0	0	0,0	8	53,3	0	0,0	7	46,7
Hastalanma	13	86,7	2	13,3	0	0,0	0	0,0	1	6,7	10	66,7	4	26,7	0	0,0
Obezite	14	93,3	1	6,7	0	0,0	0	0,0	1	6,7	12	80,0	2	13,3	0	0,0
Temizlik	14	93,3	1	6,7	0	0,0	0	0,0	2	13,3	4	26,7	2	13,3	7	46,7

Tablo 2.1.'de görüldüğü gibi örneklem grubundaki deney grubu öğrencilerinin ön test değerlendirmelerinde en yüksek yüzde obezite ve temizlik kavramlarında %93,3 olarak temel düzeyde (T.D.) bilgiye sahip çıkmıştır. Deney grubu öğrencilerinin son test değerlendirmelerinde en yüksek yüzde diş sağlığı ve temizlik kavramlarındaki oranlar %46,7 ile ileri düzey (İ.D.) olarak belirlenmiştir.

Tablo 2.2.

Kontrol Grubunun Ön Test ve Son Test Puanlarının Frekans ve Yüzdelere Göre Dağılımı

Kontrol Grubu	Öntest								Sontest							
	T.D		K.D.		U.D.		İ.D.		T.D		K.D.		U.D.		İ.D.	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Diş Sağlığı	15	100	0	0,0	0	0,0	0	0,0	7	46,7	6	40,0	1	6,7	1	6,7
Hastalanma	14	93,3	1	6,7	0	0,0	0	0,0	8	53,3	7	46,7	0	0,0	0	0,0
Obezite	15	100	0	0,0	0	0,0	0	0,0	13	86,7	2	13,3	0	0,0	0	0,0
Temizlik	15	100	0	0,0	0	0,0	0	0,0	11	73,3	4	26,7	0	0,0	0	0,0

Tablo 2.2.'de görüldüğü gibi örneklemde yer alan kontrol grubu öğrencilerinin ön test değerlendirmelerinde en yüksek yüzde diş sağlığı, obezite ve temizlik kavramlarında %100,0

olarak temel düzeyde bilgiye sahip oldukları belirlenmiştir. Kontrol grubu öğrencilerinin son test değerlendirmelerinde en yüksek yüzde hastalanma kavramının kavrama düzeyinde %46,7 olarak belirlenmiştir.

Tablo 2.3.

Deney ve Kontrol Gruplarının Ön test –Son test Ortalamalarının Karşılaştırılması

Kavramlar	Öntest		Sontest	
	<i>Deney</i>	<i>Kontrol</i>	<i>Deney</i>	<i>Kontrol</i>
	$\bar{X}$	$\bar{X}$	$\bar{X}$	$\bar{X}$
Diş Sağlığı	1,27	1,00	2,93	1,73
Hastalanma	1,13	1,07	2,20	1,47
Obezite	1,07	1,00	2,07	1,13
Temizlik	1,07	1,00	2,93	1,27
Toplam Ortalama	1,14	1,02	2,53	1,40

Tablo 2.3’de görüldüğü üzere, deney grubundaki öğrencilerin, son testte tüm kavramsal alanlarda bilgi düzeyi ortalama değerlerinde artış olduğu gözlenmektedir. Buna karşın kontrol grubunun bilgi düzeyi ortalama değerinin çok fazla değişmediği görülmüştür.

Görüldüğü üzere, deney grubu çocuklarının, diş sağlığı kavramının ($\chi^2=12,786$, $sd=3$, $p=0,005$), hastalanma kavramının ($\chi^2=9,974$, $sd=2$, $p=0,007$), obezite kavramının ($\chi^2=19,429$, $sd=2$, $p=0,000$) ve temizlik kavramının ($\chi^2=15,231$, $sd=3$, $p=0,002$) son test puanlarının, kontrol grubu çocuklarının son test puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bu bulgulara göre sorgulama tabanlı eklektik okul öncesi eğitim etkinliklerinin etkisi ile çocukların bilgi düzeyindeki puanları artarak, kontrol grubunda yer alan çocukların puanları arasında farklılığa neden olduğu söylenebilir.

Son Test Uygulamasında Gruplar ve Bilgi Düzeyi Değişkenleri Arasında İki Değişken için Ki-Kare (X2) Testi Bulguları

Tablo 2.4.

Diş sağlığı Gruplar ve Bilgi Düzeyi Değişkenleri için İki Değişkenli Ki-Kare (χ^2) Testi Bulguları

Diş Sağlığı	Frekans Yüzde	Bilgi Düzeyleri			
		<i>T.D</i>	<i>K.D</i>	<i>U.D</i>	<i>İ.D</i>
Son Test					
Deney Grubu	F	-	8	-	7

	%	-	53,3	-	46,7
Kontrol Grubu	F	7	6	1	1
	%	46,7	40,0	6,7	6,7
Toplam	F	7	14	1	8
	%	23,3	46,7	3,3	26,7

$$X^2=12,786 \quad Sd=3 \quad P=0,005^*$$

Diş sağlığı gruplar ve bilgi düzeyi değişkenleri için iki değişkenli Ki-Kare (χ^2) Testi bulgularına göre; $p=0,005$ anlamlılık düzeyinde; $\chi^2 =12,786$, $sd=3$ olarak bulunmuştur. Öğrencilerin deney ve kontrol grubu değişkenlerine göre bilgi düzeyleri arasında $p<0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Çapraz tablo incelendiğinde de deney grubundaki öğrencilerin, (İ.D.) ileri düzeyde %46,7 ile daha başarılı oldukları görülmektedir.

Tablo 2.5.

Hastalanma Kavramının Gruplar ve Bilgi Düzeyi Değişkenleri için Çapraz Tablo ve İki Değişken için Ki-Kare (χ^2) Testi Bulguları

Hastalanma	Frekans	Bilgi Düzeyleri			
Son Test	Yüzde	T.D	K.D	U.D	İ.D
Deney Grubu	F	1	10	4	-
	%	6,7	66,7	26,7	-
Kontrol Grubu	F	8	7	-	-
	%	53,3	46,7	-	-
Toplam	F	9	17	4	-
	%	30,0	56,7	13,3	-

$$X^2=9,974 \quad Sd= 2 \quad P=0,007^*$$

Hastalanma kavramının, gruplar ve bilgi düzeyi değişkenleri için iki değişkenli Ki-Kare (χ^2) Testi bulgularına göre; $p=0,007^*$ anlamlılık düzeyinde; $\chi^2 =9,974$ $sd= 2$ olarak bulunmuştur. Öğrencilerin deney ve kontrol grubu değişkenlerine göre bilgi düzeyleri arasında $p<0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Çapraz tablo incelendiğinde de deney grubundaki öğrencilerin, (U.D.) uygulama düzeyinde %26,7 ile daha başarılı oldukları görülmektedir.

Tablo 2.6.

Obezite Kavramının Gruplar ve Bilgi Düzeyi Değişkenleri için Çapraz Tablo ve İki Değişken için Ki-Kare (χ^2) Testi Bulguları

Obezite Son Test	Frekans Yüzde	Bilgi Düzeyleri			
		T.D	K.D	U.D	İ.D
Deney Grubu	f	1	12	2	-
	%	6,7	80,0	13,3	-
Kontrol Grubu	f	13	2	-	-
	%	86,7	13,3	-	-
Toplam	f	14	14	2	-
	%	46,7	46,7	6,7	-
X ² =19,429		sd= 2	p=0,000*		

Obezite kavramının, gruplar ve bilgi düzeyi değişkenleri için iki değişkenli Ki-Kare (χ^2) Testi bulgularına göre; **p=0,000*** anlamlılık düzeyinde; **$\chi^2 = 19,429$ sd= 2** olarak bulunmuştur. Öğrencilerin deney ve kontrol grubu değişkenlerine göre bilgi düzeyleri arasında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir.

Çapraz tablo incelendiğinde de deney grubundaki öğrencilerin, (U.D.) uygulama düzeyinde %13,3 ile daha başarılı oldukları görülmektedir.

Tablo 2.7.

Temizlik Kavramının Gruplar ve Bilgi Düzeyi Değişkenleri için Çapraz Tablo ve İki Değişken için Ki-Kare (χ^2) Testi Bulguları

Temizlik Son Test	Frekans Yüzde	Bilgi Düzeyleri			
		T.D	K.D	U.D	İ.D
Deney Grubu	F	2	4	2	7
	%	13,3	26,7	13,3	46,7
Kontrol Grubu	F	11	4	-	-
	%	73,3	26,7	-	-
Toplam	F	13	8	2	7
	%	43,3	26,7	6,7	23,3
X ² =15,231		Sd= 3	P=0,002*		

Temizlik kavramının, gruplar ve bilgi düzeyi değişkenleri için iki değişkenli Ki-Kare (χ^2) Testi bulgularına göre; $p=0,002^*$ anlamlılık düzeyinde; $X^2=15,231$ $sd=3$ $p=0,002^*$ olarak bulunmuştur.

Öğrencilerin deney ve kontrol grubu değişkenlerine göre bilgi düzeyleri arasında $p<0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir.

Çapraz tablo incelendiğinde de deney grubundaki öğrencilerin, (İ.D.) ileri düzeyde %46,7 ile daha başarılı oldukları görülmektedir.

Tablo 2.8.

Deney Grubunun Ön Test Son Test ve Kalıcılık Testi Puanlarının Frekans ve Yüzdelere Göre Dağılımı

Deney Grubu	Son Test								Kalıcılık Testi							
	T.D		K.D.		U.D.		İ.D.		T.D		K.D.		U.D.		İ.D.	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Diş Sağlığı	0	0,0	8	53,3	0	0,0	7	46,7	0	0,0	6	40,0	1	6,7	8	53,3
Hastalanma	1	6,7	10	66,7	4	26,7	0	0,0	0	0,0	13	86,7	2	13,3	0	0,0
Obezite	1	6,7	12	80,0	2	13,3	0	0,0	0	0,0	13	86,7	2	13,3	0	0,0
Temizlik	2	13,3	4	26,7	2	13,3	7	46,7	0	0,0	8	53,3	3	20,0	4	26,7

Tablo 2.8’de görüldüğü üzere, kalıcılık testinin yüzdelерinde belirgin bir düşüş olmadığı, tüm kavramsal alanlarda deney grubunun bilgi düzeyindeki yüzdelерinde artış olduğu gözlenmektedir. Bu da eğitimin çocuklar üzerinde kalıcı etkileri olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Tartışma

Bu araştırma temel olarak, çocukların eklektik olarak oluşturulmuş sorgulamaya dayalı etkinliklerle kavram kazanımlarını ortaya koymak amacıyla planlanmıştır. Araştırmada ulaşılan sonuçlara göre çocuklar sağlıkla ilgili kavram kazanımlarını, geleneksel öğretime kıyasla eklektik sorgulama tabanlı etkinlikler aracılığıyla daha yüksek düzeyde kazanmaktadır. Ayrıca bu etkinlikler aracılığıyla kazanılan beceriler, geleneksel öğretim aracılığıyla kazanılan becerilere göre daha kalıcıdır.

Deney Grubunun Ön Test ve Son Test Çalışmalarına İlişkin Tartışmalar

Tablo 2.1.’de görüldüğü gibi örneklem grubundaki deney grubu öğrencilerinin ön test değerlendirmelerinde en yüksek yüzde obezite ve temizlik kavramlarında %93,3 olarak temel düzeyde bilgiye sahip çıkmıştır. Deney grubu öğrencilerinin son test değerlendirmelerinde en yüksek yüzde diş sağlığı ve temizlik kavramlarında %46,7 puan ile ileri düzey olarak çıkmıştır. Bu da deney grubunda yapılan çalışma sonucunda öğrencilerin bilgi açısından geliştiklerini

göstermektedir. Sorgulama tabanlı eğitim etkinliklerinin, sırt çantası etkinlikleriyle beraber, öğrencilerin bilişsel alan basamağını, uygulama düzeyine ve ileri düzeye çıkardığı düşünülmektedir. Bunun nedeni olarak, sorgulama tabanlı eğitim etkinliklerinde kullanılan PYP, P4C ve öyküleştirme etkinliklerinin eğitim yapısındaki program çerçevesinin çocuğun eğitime aktif olarak katılımını sağlayarak, gelişimini olumlu yönde desteklediği ve bilgi düzeyini arttırdığı söylenebilir. Ayrıca ‘sırt çantası etkinlikleriyle’ çocuğun araştırma, inceleme yaparak kavramla ilgili uygulama fırsatı bulunmasının ve hazırladığı çalışmalarını sınıf ortamında arkadaşlarına sunmasının öğrenme üzerindeki etkisinin büyük ölçüde olduğu söylenebilir. Sırt çantası etkinlikleri ile öğrencilerin dış sağlığı ve temizlik kavramları için daha fazla yaparak ve yaşayarak öğrenme tecrübelerinden faydalanmalarının bu kavramlarla ilgili bilgilerini uygulamaya dökmelerinin, bilişsel alan basamaklarında daha fazla ilerleme göstermelerini sağladığı düşünülebilir. Çamlıkaya’nın (2007), MEB’de uygulamış olduğu PYP programı örnek çalışmasında elde ettiği sonuçlara göre de uygulanan PYP eğitim programı yapısının MEB resmi müfredat yapısına rahatlıkla uygulanabilir olduğu görülmüştür. Sorgulama, riski göze alma, araştırma, kendini eleştirebilme ve hedefler koyabilme günümüz ve geleceğin insanının olmazsa olmaz özelliklerindendir. Bu kavramları müfredatın içine özenle yerleştiren ve eyleme dönüşmesi için fırsatlar yaratmayı hedefleyen PYP eğitim programının, ulusal müfredat izleyen okullar için kullanılabilir bir eğitim programı olduğunu belirten Çamlıkaya’nın bu çalışması, yapılan çalışmanın sonuçlarını destekler nitelikte olup okul öncesi eğitim programının da, sorgulama tabanlı eğitim programlarına uyarlanabilir bir program olduğunu gösterir niteliktedir.

Kontrol Grubunun Ön Test ve Son Test Çalışmalarına İlişkin Tartışmalar

Tablo 2.2.’de görüldüğü gibi örnekleme yer alan kontrol grubu öğrencilerinin ön test değerlendirmelerinde en yüksek yüzde dış sağlığı, obezite ve temizlik kavramlarında %100,0 olarak temel düzeyde bilgiye sahip olduğu belirlenmiştir. Deney ve kontrol gruplarının ön test çalışmasında sağlık kavramıyla ilgili verdikleri cevaplar temel bilgi düzeyine sahip olduklarını göstermektedir. Bunun nedeninin sağlık kavramının günlük hayat içerisinde çok fazla öğrenilme ve sorgulanma fırsatının olmayışı diye düşünülebilir. Bu sebeple de çocukların sağlık kavramı ile ilgili kulaktan dolma, bilgi açısından yüzeysel, genelde ezber içeren bilgiye sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir. Kontrol grubu öğrencilerinin son test değerlendirmelerinde en yüksek yüzde, hastalanma kavramının kavrama düzeyinde %46,7 olarak çıkmıştır. Kontrol grubundaki bazı öğrencilerin bilgi düzeylerinde artış görülmesine karşın, diğer öğrencilerin bilgi düzeylerinin ağırlıklı olarak temel bilgi düzeyinde kaldığı görülmüştür. Bunun nedeni olarak çocukların uygulama fırsatı buldukları kavramları özümseyerek ilerleme gösterebilmeleri düşünülürken, çocukların günlük hayatta uygulama fırsatı bulamadıkları kavramların üzerinden okulda uygulanan etkinliklerde de hızlıca geçilmesi çocuğun bilgiyi özümseyememesine ve bilgi seviyesinde de artış olmamasına neden olduğu düşünülmektedir. Bunun aksine Kitsantas ve Miller, (2015) Amerika Birleşik Devletleri’nde üç ayrı okulda yaptıkları çalışmada PYP programı ile öğrencilerin matematik, öz-yeterlilik ve öz-denetim yetenekleri üzerine etkisini araştırmışlar ve bulgularda hedef belirleme, izleme ve işbirlikli öğrenmeyi destekleyen, öz-denetim uygulamalarında ilerleme olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Ayrıca, stratejik düşünme ve matematiksel problem çözme ortalaması düşük olan öğrencilerin, ilerleme olasılığı bulunduğunu görmüşlerdir.

Örnekleme grubundaki öğrencilere son test uygulamasında dış sağlığı, hastalanma, obezite ve temizlik kavramlarıyla ilgili olarak, deney ve kontrol grupları arasındaki bilgi

düzeylerindeki farklılığı belirlemek için Ki Kare (X^2) testi uygulanmıştır. Öğrencilerin deney ve kontrol grubu değişkenlerine göre bilgi düzeyleri arasında $p<0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir.

Uygulanan eğitim etkinliklerinin ve sırt çantası etkinliğinin çocukların bilişsel alan basamaklarında daha üst düzey bilgiye sahip olmalarını sağladığı söylenebilir. Buna karşın kontrol grubunun, bilgi düzeyi ortalama değerinin deney grubuna göre daha az değiştiği görülmüştür. Bu da yapılan son test çalışmasında uygulanan sorgulama tabanlı eğitim etkinlikleri sonucunda öğrencilerin gelişim düzeylerinin arttığını göstermektedir. Sorgulama tabanlı eğitim çalışmalarında bu yöntemin başarılı olduğu söylenebilir. Tepetaş ve Haktanır'ın (2013), gerçekleştirdiği öyküleştirme çalışmasının sonucunda da çocukların kavramları daha etkili kazandıkları görülmüştür. Bu sonuç, araştırmada elde edilen sonucu destekler niteliktedir. Ayrıca Pushpanadham (2013), Hindistan'da İlk Yıllar Programı (PYP) ile ilgili uyguladığı bir vaka çalışmasında genel olarak, öğretimin "iyi" ve "etkili" olduğunu ve PYP öğrenci ve sınıf gözlemleri arasında duygusal zekanın yüksek düzeyde çıktığını göstermiştir.

Tüm kavramsal alanlarda deney grubunun bilgi düzeyindeki ortalamalarda artış gözlenmektedir. Bu tabloda öncelikle kalıcılık testinde puanlarda belirgin bir düşüş olmadığı görülmüştür. Bu da eğitimin çocuklar üzerinde kalıcı etkileri olduğunu kanıtlar niteliktedir. Günümüzde sorgulamaya dayalı eğitim ve sokratik düşünmeye dayalı eğitim çalışmaları sadece okulla sınırlı kalmayıp sosyo-kültürel değişimler sağlamak içinde kullanılmaktadır. Örneğin; Ndofirepi ve Cross (2015) Child's Voice, Child's Right: Is Philosophy for Children in Africa the Answer? (Çocuğun Sesi, Çocuğun Hakkı: Afrika'da Çocuklar için Felsefe Cevap mı?) adlı bir çalışma yürütmüş, eğitim pedagojisinde P4C kullanarak yirmi birinci yüzyılda Afrika'da demokratik ilkelere göre yaşama yeteneğine sahip, eleştirel, açık fikirli bireylerin gelişmesini amaçlamışlardır. Bu eğitim sayesinde sorgulamayı ilk yıllardan itibaren başlatarak, çocuk hakları kavramının çocuklar tarafından duyulmasını ve çocukların haklarını keşfetmelerini sağlamak amaçlanmıştır. Yetişkin insanlar gibi çocuklarında kendilerine özgü ihtiyaçlarının olduğu ve yetişkinler gibi çocuk haklarının da benzer özelliklere sahip olduğunun kabul edilmesi için yol açmışlardır.

P4C'nin demokratik bir toplum tabanında, çocuklar arasında rasyonel, açık fikirli ve müzakere gelişimine katkıda bulunması için tasarlanmış bir eleştirel düşünme becerileri programı olduğunu savunmuşlardır. Çocukların şimdi ve gelecekte birey olarak değerli olduklarını ve önemli katkıların var olduğu düşüncesi, çocuk seslerini dinleme yolunun temelini oluşturmaktadır. Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesini dikkate alarak, özellikle erken okul yıllarında fırsatlar ve ortam yaratarak, çocuğun sorgulama becerisinin ve kendini ifade etme becerisinin geliştirilmesinin mümkün olduğunu düşünmüşlerdir. Çocukların seslerini duyurması, haklarını savunmasında verimli bir araç olarak okullarda, Matthew Lipman tarafından başlatılan Felsefe giriş programının (P4C) uygulanmasının gerekliliğini savunmuşlardır.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmada elde edilen bulgularda, deney grubundaki öğrencilerin son test çalışmasında sorulan sorulara verdikleri cevaplar, kontrol grubundaki öğrencilerin son test çalışmasında sorulan sorulara verdikleri cevaplara göre daha üst düzeyde olduğu, deney ve kontrol gruplarının ön test – son test ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgularda da, son testte sağlıklı ilgili ele alınan tüm kavramlarda kontrol grubunda daha az farklılaşma olurken, deney

grubunun bilgi düzeyindeki ortalamalar belirgin bir farkla arttığı görülmüştür. Tüm kavramlarda, öğrencilerin deney ve kontrol grubu değişkenlerine göre bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir.

Deney grubunun kalıcılık testinin, son test ortalamalarıyla karşılaştırılmasına ilişkin bulgulara, bilgi düzeylerinde çok fazla değişikliğin olmadığı görülmektedir. Bu sonuçlardan hareketle uygulanan eğitim etkinliklerinin etkili olduğu ifade edilebilir. Bu nedenle de çalışmada şu öneriler verilebilir:

- Eğitimde sırt çantası etkinliği uygulanmış ve bunun sonucunda öğrencilerin bilgilerinde artışa neden olduğu gözlenmiştir. Bu gibi çalışmaların zaman zaman etkinlik kutuları, hazine sandığı, gibi farklı materyallerle zengin hale getirilip aileler ve çocuklar tarafından daha ilgi çekici hale dönüştürülmesi,
- Eğitim programında sağlık kavramı yerine farklı kavramlar ele alınarak farklı çalışmalar yapılabileceği önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Akkocaoğlu Çayır, N. (2015).Çocuklar İçin Felsefe.Cito Eğitim:Kuram ve Uygulama, 27.
- Aktamış, H., Ergin, Ö., (2007). Bilimsel Süreç Becerileri İle Bilimsel Yaratıcılık Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 33, 11-23.
- Aydın, i. (2012). Alternatif Okullar. Pegem Akademi, Ankara
- Boyacı, N.P., Karadağ, F. ve Gülenç, K. (2018). Çocuklar için Felsefe / Çocuklarla Felsefe: Felsefi Metotlar, Uygulamalar ve Amaçlar. Kaygı, 31, 145-173
- Coşkun, M. (2013), Matematik kavramları öğretiminde öyküleştirme yönteminin tutuma ve başarıya etkisi. Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi
- Coşkun, H. (2016). Kültürlerarası Eğitim:Türkiye ve Almanya Örneği, Konrad-AdenauerStiftung e.V., 123.
- Çamlıkaya, Ş. (2007), IB PYP Programına yakından bir bakış ve Türk Milli Eğitim Müfredatını uygulayan bir ilköğretim okulunun, IB PYP'ye göre hazırlanmış müfredatından örnek bir çalışma, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Direk, N. (2008). Filozof Çocuk. İstanbul: Pan Yayıncılık
- Erdoğan, İ. (2004). Eğitimde Değişim Yönetimi, Ankara, Pegem Yayıncılık.
- Gardner, S. T. (2019). In Community of Inquiry with Ann Margaret Sharp: Childhood, Philosophy, and Education, edited by Maughn Rollins Gregory and Megan Jane Lavery. Teaching Philosophy, 42 (1), 61-64
- Gürses, A. (2010) geleneksel eğitim nedir, ne değildir? Araştırma projesi eğitim çalıştay, Çanakkale, K.K.Eğitim Fakültesi, Kimya Eğitimi
- Gregory, M. (2008). Philosophy for Children: Practitioner Handbook. USA : IAPC Publication, Montclair

- Hofstein, A. & Lunetta, V. N., (2004). The Laboratory in Science Education: Foundations for the Twenty-First Century. Science Education, 88, 28 – 54.
- IBO. (2012). The IB Primary Years Programme. http://www.ibo.org/globalassets/publications/become-an-ib-school/ibpyp_en.pdf adresinde 9 Ağustos tarihinde edinilmiştir.
- IBO. (2014). Programme Standards and Practice. www.ibo.org/...an-ib.../programme-standardsand-practices-en.pdf adresinden 15 Haziran 2016 tarihinde edinilmiştir.
- IBO, İlk Yıllar Programı, International baccalaureate “Daha İyi Bir Dünya Eğitimi İçin” IBO 2015. IBAEM. 2015.
- İlhan Tunç, A. (2017) Çocuklarla Felsefe, Çocuk ve Medeniyet Dergisi cilt 2, sayı 4
- Karakaya, Z. (2006) Çocuk Felsefesi Ve Çocuk Eğitimi- Children’s Philosophy And Education. Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi VI, Sayı: 1
- Kandır, A., Özbey, S. ve İnal, G. (2010). Okul öncesi eğitimde program (1) kuramsal temeller. İstanbul: Morpa.
- Kitsantas, A., & Miller, A. D. (2015). Characteristics and Context of Primary Years Program (PYP) Students’ Self-Efficacy and Self-Regulatory Development.
- Lipman, M. (2003) Philosophy for children: Naji saeed [www. Buf.no/en](http://www.Buf.no/en)
- Marashi, S.M.(2008) Teaching Philosophy to Children: A New Experience in Iran. Analytic Teaching, 27(1):12-15
- M.E.B. (2013). Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve ilköğretim Kurumları Yönetmeliği, Ankara
- Mutlu, E. ve Aktan, E. (2011). —Okul Öncesi Öğretmenlerinin Düşünme Eğitimi İle ilgili Tutumlarının İncelenmesi, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 9(4)
- Ndofirepi, A., & Cross, M. (2015). Child’s Voice, Child’s Right: Is Philosophy for Children in Africa the Answer? Interchange
- Okur, M. (2008), Çocuklar için felsefe eğitim programının altı yaş grubu çocuklarının, atılganlık, işbirliği ve kendini kontrol sosyal becerileri üzerindeki etkisi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi
- Oktay, A. (2005) Okul öncesi eğitimin önemi ve yaygınlaştırılması, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları
- Philgren, A. (2008). Socrates in the Classroom: Rationales and Effects of Philosophising with Children. Sweden: Stockholm University-Elanders Sverige.
- Pushpanadham, K. (2013). A critical analysis of the International Baccalaureate Primary Years Programme in India.
- Robinson, W. Mar. (1995). Why "Philosophy for Children"? Early Child Development and Care v107 p5-15
- Savaş, B. (2007). Yapılandırmacı Öğrenme. (içinde: Eğitim Psikolojisi, Edit. Alim Kaya)

- Stanley, S. ve Bowkett, S. (2004) But why? Teacher's Manual: Developing Philosophical Thinking in the Classroom. U.K.: Network Educational Press.
- Şahin Taşkın, Ç. (2010) Sınıf öğretmeni adaylarının matematik öğretimi yeterlik inançları, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt-23
- Tepetağ, G. ve Haktanır, G. (2013), 6 yaşı çocuklarının temel kavram bilgi düzeylerini desteklemeye yönelik öyküleştirme yöntemine dayalı bir eğitim uygulaması, Eğitim ve Bilim 2013, Cilt 38, Sayı 169
- Vural, B. (2005) Öğrenci Merkezli Eğitim ve Çoklu Zeka. İstanbul: Hayat Yayıncılık
- Yakut, G. (2014), Günümüzün Eğitim Ortamlarında Resimli Öykü Taslağı ve Öyküleştirme Tekniklerinin İşlevleri, Akdeniz Sanat Dergisi, Cilt 7, Sayı 14